

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ, КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ЕКСПЕРТОЛОГІЇ**

ФАКУЛЬТЕТ № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни Кримінальний процес
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 Право (правозастосування)

за темою – Докази і доказування у кримінальному процесі

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6. Протокол від 21.08.2023 року № 7.

Розробники:

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Соловйова О.Є.

Доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Вінчук В.В.

Викладач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС Дорошенко Ю.К.

Рецензенти:

Голова Київського районного суду м. Харкова, доктор юридичних наук, доцент Шаренко С.Л.

Декан факультету № 1 ХНУВС кандидат юридичних наук, доцент Романюк В.В.

План лекції

1. Доказове право-підгалузь кримінального процесуального права.
2. Поняття і значення доказів. Належність і допустимість доказів. Їх класифікація.
3. Поняття кримінального процесуального доказування та його значення. Збирання, перевірка, оцінка доказів .
4. Предмет та межі доказування
5. Загальна характеристика видів доказів.

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — № 90—91. — 19 травня.
3. Кримінальний процес: підручник / О.В.Капліна, О.Г.Шило, В.М.Трофименко та ін.; за заг. ред. О.В.Капліної, О.Г.Шило. — Харків: Право, 2018. — 584с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те, доповнене і перероб. — К.: Правова єдність, 2017. — 834 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні.[текст] М.І Леоненко. С.В.Петков, В.М.Стратонов та інші: за заг.ред. Чернявського С.С.- К.: «Центр учбової літератури», 2015. — 760 с.
6. Басиста І.В. Прийняття і виконання процесуальних рішень слідчого на стадії досудового розслідування: теоретичні і практичні проблеми. Монографія//І.В.Басиста. — Львів : ЛДУВС, 2013. — 600 с.
7. Стратонов В.М. Кримінально-процесуальні рішення в системі пізнавальної діяльності [текст]/В.М. Стратонов// Вісник Запорізького юридичного інституту. — 2009. - №4 — С.171-177.
8. Стратонов В.М. Криміналістична теорія пізнавальної діяльності:

монографія. – Херсон, видавництво ХДУ, 2009. – 440 с.

9. Стратонов В.М. Криміналістика. Керівництво до криміналістичної техніки: практ. посіб. – Херсон, 2004. – 147 с.

10. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування:/М,А.Погорецький//Вісник кримінального судочинства. – 2015. - №3 – С.63-79

11. Трофименко В.М. Теоретичні та правові основи диференціації процесуальної форми у кримінальному судочинстві: монографія /В.М.Трофименко. – Харків : ТОВ «Оберіг», 2016. – 304 с.

12. Настільна книга детектива, прокурора, судді; коментар антикорупційного законодавства за заг. ред. М.І.Хавронюка. – 2 –е вид., перероблене і доповнене. – Київ, ВД «Дакор», 2017. – 522 с.)

13. Зайкан Я.П. Настільна книга адвоката у кримінальній справі (КПК 2012)/Я.П.Зайкан, С.Ф.Сафулько. – Київ, ВД «Дакор», 2013. – 576 с.

14. Настільна книга слідчого (детектива). Коментар, зразки та бланки процесуальних документів: практ. посібник. – Київ: Центр учбової літератури, 2017. – 280 с.

15. Настільна книга слідчого Національної поліції України: станом на 17 жовтня 2016 року. практ. посіб./упоряд. А.В. Дрозд Київ: Центр учбової літератури, 2016. – 480 с.

16. Процесуальні документи прокурора у кримінальному провадженні. Науково-практичний посібник у 2-х т. Т.1: Процесуальні документи прокурора під час досудового розслідування. – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – 372 с.

17. Марочкін О.І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: монографія/О.І.Марочкін. – Київ, Нац. акад. прокуратури України, 2015. – 214 с

18. Куйбіда Р. Посібник із написання судових рішень/Р.С.Куйбіда, О.Сироїд. – Київ: Дрім Арт. 2013. – 224 с.

19. Настільна книга слідчого: практ. посіб./редкол.: Ю.І.Руснак. – Київ, вид. дім «Ін Юре», 2014. – 446 с.

20. Макаров М.А. Судовий контроль у кримінальному провадженні: монографія /М.А.Макаров: НАВС. – Київ, центр учб. літ., 2016. – 339 с.

21. Фаренник В.І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія і практика: монографія /В.І.Фаренник. – Київ:Алерта, 2017. – 548 с.

22. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій. монографія/ Л.М.Лобойко, А.П.Черненко. – Дніпропетровськ, держ.унів.внутр.справ. – 2006. – 168 с.

23. Негласні слідчі (розшукові) дії: наук. практ. посіб. / Ю.Г.Севрук,

- О.В.Шамара, А.В.Столітній та інш. – Київ, Нац. акад. прокуратури України, 2017. – 110 с.
24. Тагієв С.Р. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному судочинстві України: монографія/С.Р.Тагієв. – Київ : ВД «Дакор», 2015. – 440 с.
25. Капліна О.В. Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність/ О.В.Капліна// Юрид. часопис Нац. акад.внутр.справ. – 2013. - №1. – С.238-242.
26. Малютін І.А. Зупинення досудового розслідування: навч.-метод.посіб./І.А.Малютін за заг.ред. З.Д.Смітєнко. – К.; НАВСУ, 2003. – 140 с.
27. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія /Ю.В.Баулін. – Київ, Атіка, 2014. – 296 с.
28. Яновська О.Г. Оскарження адвокатом рішень, дії чи бездіяльності слідчого, прокурора та слідчого судді під час досудового розслідування: наук.практ.посіб./ О.Г.Яновська. Акад.адвок.України. – Київ: Прецедент, 2013. – 32 с.
29. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – Київ, 2015. – 708 с.

Додаткова

1. Адаховський Д. Поняття, сутність і види кримінально-процесуальних функцій / Д. Адаховський // Право України. — 2010. — № 6. — С. 220—225.
2. Аленін Ю. Публічна природа гарантій прав особи у кримінальному процесі / Ю. Аленін // Право України. — 2003. — № 4. — С. 30—32.
3. Андрусяк В. Мета та завдання досудового слідства / В. Андрусяк // Вісник прокуратури. — 2010. — № 1. — С. 77—80.
4. Гевко В. Удосконалення процесуальної форми як основа реформування кримінального судочинства України / В. Гевко // Право України. — 2010. — № 2. — С. 150—157.
5. Лобойко Л. М. Стадії кримінального процесу : [навч. посіб.] / Лобойко Л. М. — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 176 с.
6. Маляренко В. Т. Про завдання кримінального судочинства / В. Т. Маляренко // Вісник Верховного Суду України. — 2000. — № 6. — С. 38—48.
7. Мовчан Г. Правозахисна функція: це – один із основних напрямів діяльності прокурора в кримінальному судочинстві / Г. Мовчан // Вісник прокуратури. — 2009. — № 4. — С. 34—37.
8. Молдован А.В. Кримінальний процес України /текст/ : Навч.посіб./ А.В.Молдован, С.М.Мельник –К.: Центр учбової літератури, 2013 с.
9. Никоненко М. Я. Поняття, види і зміст кримінально-процесуальних гарантій / М. Я. Никоненко // Науковий вісник НАВСУ. — К., 2001. — Вип. 1. — С. 59—69.
10. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини : структура

і система / Погорецький М. А. — Х. : Арсіс, 2002. — 160 с.

11. Предмесніков О. Г. Обвинувальна функція у кримінальному процесі / О. Г. Предмесніков // Право і суспільство. — 2009. — № 4. — С. 115—118.

12. Рожнова В.В. Кримінально-процесуальна форма та її значення / В. В. Рожнова // Проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства України на сучасному етапі. — К., 2011. — С. 81—83.

13. Рожнова В.В. Про передумови визначення завдань кримінального судочинства / В. В. Рожнова // Правова система в умовах розвитку сучасної державно-правової діяльності. — К., 2011. — С. 34—36.

14. Якимович Ю. К. Дифференціація уголовного процесса / Якимович Ю. К., Ленский А. В., Трубников Т. В. — Томск : Том. ун-т, 2001. — 300 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.portal.rada.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua> - офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://mvs.gov.ua> - офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
4. <http://www.scourt.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховного Суду України.
5. <http://sc.gov.ua/> - офіційний веб-сайт Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільний і кримінальних справ.
6. <http://www.gp.gov.ua> - офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
7. <http://www.minjust.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
8. <http://www.reyestr.court.gov.ua> - єдиний реєстр судових рішень в Україні.

Текст лекції

ВСТУП

Для успішного вирішення завдань кримінального судочинства слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд зобов'язані встановити, чи мала місце подія кримінального правопорушення, яке саме кримінальне правопорушення було вчинено, хто винуватий у його вчиненні, та інші обставини, що мають значення для законного та обґрунтованого вирішення кримінального провадження, захисту прав і законних інтересів учасників процесу. Кримінальне правопорушення для осіб, на яких законом покладено обов'язок розслідування і розгляду справи, завжди є подією минулого, яку вони повинні пізнати. Тому слідчий, прокурор,

слідчий суддя і суд при здійсненні відповідно розслідування або судового провадження повинні пізнавати факти, що відносяться до минулого, лише за допомогою тих слідів, які ця подія залишила. На підставі найрізноманітніших даних, фрагментарних уривчастих свідчень вони відновлюють цілісну картину події, що відбулася, тобто встановлюють обставини вчиненого кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили.

У кримінально-процесуальній теорії норми кримінально-процесуального права, що регламентують цілі, порядок, засоби, способи, межі та зміст діяльності по доказуванню обставин, достовірне встановлення яких необхідне для правильного вирішення провадження, іменуються доказовим правом. Наука, що вивчає принципи доказування та механізми їх реалізації, сукупність і структуру доказування та доказів, розробляє рекомендації з формування доказів і використання їх у кримінальному судочинстві, іменується теорією доказів. У теорії доказів кримінально-процесуальне доказування визначається як різновид соціального пізнання (безпосереднього та опосередкованого), предметом якого є подія минулого – вчинене кримінальне правопорушення. Це така діяльність, що здійснюється слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом в особливій процесуальній формі. Суб'єкт доказування, який встановлює через докази обставини у кримінальному провадженні, переходить від сприйняття окремих фактів, інформації про них під час проведення процесуальних дій (чуттєво-практичний аспект пізнання) до логічного осмислення сприйнятого (гносеологічний аспект пізнання).

За природою кримінально-процесуальне доказування є пізнавальною діяльністю, наслідком здійснення якої є формування суб'єктивного образу об'єктивної дійсності про подію минулого, а за характером являє собою складноструктуровану діяльність і має розглядатися: 1) як встановлення та дослідження обставин справи, що входять до предмета доказування (ст.91 КПК), тобто діяльність відповідних державних органів і учасників процесу по збиранню (формуванню), перевірці й оцінці доказів, з одного боку; 2) як логічне

формулювання та обґрунтування певної тези, висновків у процесуальних рішеннях по кримінальному провадженню – з другого боку. Таким чином, кримінально-процесуальне доказування – це діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді і суду по збиранню (формуванню), перевірці й оцінці доказів, а також висуненню ними на підставі необхідної та достатньої сукупності доказів певних правових тез із відповідним обґрунтуванням у процесуальних рішеннях по кримінальному провадженню.

Доказування – це єдиний та нерозривний процес, елементи якого тісно переплітаються один з одним. Здійснюється воно на різних етапах із притаманними для кожного з них процесуальними особливостями.

При здійсненні досудового розслідування, де метою доказування є встановлення всіх обставин, зазначених у ст. 91 КПК, прокурор зобов'язаний згідно ст.283 КПК у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій:

- 1) закрити кримінальне провадження;
- 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

1.Доказове право - підгалузь кримінального процесуального права.

«Мистецтво судочинства є ні що інше, як мистецтво користуватися доказами» - Ієремія Бентам, англійський юрист, соціолог (1748-1832р.р.).

Встановлення фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення (злочину або кримінального проступку за новим КПК України) складає основну сутність, серцевину кримінальної процесуальної діяльності, тому значна частина норм кримінального процесуального кодексу визначає поняття доказів та їх ознаки і регулює порядок виявлення, закріплення,

перевірки і оцінки доказів, оскільки в основу будь якого рішення, в тому числі і обвинувального вироку, можуть бути покладені лише фактичні данні, зібрані належним чином у відповідній процесуальній формі.

В системі кримінального процесуального права норми доказового права виділені в окрему підгалузь, яка складається із загальної і особливої частин.

Доказовим правом охоплюється сукупність правових норм, яка регламентує ту частину процесуальної діяльності і ті правовідносини, що безпосередньо пов'язані із висунуванням слідчих версій, збиранням, дослідженням і оцінкою засобів доказування з метою встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення та осіб, що його вчинили.

Структура доказового права складається із загальної частини, яка включає норми, що визначають поняття доказів; доказування та його елементів; мету та предмет доказування; норми, що визначають належність та допустимість доказів; принципи оцінки доказів; права і обов'язки суб'єктів доказування.

Особлива частина доказового права включає норми, що визначають завдання, порядок процесуальних дій по доказуванню; особливості збирання, перевірки і оцінки окремих засобів доказування.

Особливий внесок у розвиток теорії доказового права був зроблений як дореволюційними вченими (А.Ф.Коні, В.Д. Спасовичем, І.Я.Фойніцьким та ін.), радянськими вченими (М.С.Строговичем, М.В.Жогіним, Г.Ф.Горським, Л.Д.Кокоревим, П.С.Елькінд, С.А.Шейфером, А.Р.Белкіним ін..) так і сучасними українськими вченими (М.М.Міхеєнко, Ю.М.Грошевим, Н.В. Сібільовою, Є.Г.Коваленком, В.Т.Маляренком та ін.), з науковими працями яких необхідно ознайомитися, вивчаючи курс кримінального процесу.

2.Поняття та значення доказів. Належність і допустимість доказів. Класифікація доказів.

Успішне вирішення завдань кримінального судочинства потребує, щоби по кожному кримінальному провадженню, яке розглядається судом, був винесений

законний та обґрунтований вирок, щоби у цьому вироку був наданий правильний аналіз об'єктивної дійсності, була надана відповідь на питання: чи було вчинено кримінальне правопорушення і хто його вчинив.

Оскільки кримінальне правопорушення завжди є подією минулого для тих, хто розслідує обставини його вчинення або розглядає справу по суті, то ці особи не можуть особисто спостерігати, як правопорушення було вчинено. Якщо слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд випадково стануть очевидцями вчинення правопорушення, то вони не вправі проводити розслідування або судовий розгляд. Такі особи допитуються в якості свідків.

Тому встановлення фактів об'єктивної дійсності у кримінальному процесі здійснюється опосередкованим шляхом – а саме, шляхом використання відповідних доказів, за допомогою яких ці факти пізнаються. Найчастіше ці факти пізнаються із показань осіб, які сприймали особисто обставини вчиненого кримінального правопорушення (свідок розповідає, що він бачив або чув тощо). Але разом із тим, у кримінальному судочинстві іноді можливе особисте пізнання суб'єктами, що ведуть процес, деяких фактів, що продовжують існувати і після вчиненого кримінального правопорушення (при проведенні огляду місця події, огляді судом речових доказів). Таке безпосереднє пізнання слідчим або судом може здійснюватися лише у межах кримінального процесу і лише при проведенні визначених в законі слідчих або судових дій.

Таким чином, доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ч.1 ст.84 КПК).

Для того, щоби встановити факти, які є доказами у кримінальному процесі необхідно отримати стосовно них відповідні свідчення.

Ч.2ст.84 КПК встановлює вичерпний перелік джерел доказів, до яких відносить:

- показання;
- речові докази;
- документи;
- висновки експертів.

Під джерелом доказів у кримінальному процесі розуміється процесуальна форма, за допомогою якої встановлюються фактичні дані, що визнаються доказами.

Тому докази у кримінальному процесі – це фактичні данні які містяться у встановлених законом джерелах.

До доказів у кримінальному процесі пред'являються певні вимоги: вони мають бути належними та допустимими.

Належність доказу – це його спроможність обґрунтовувати, доказувати чи спростовувати певні обставини, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню. ***Ст.85 КПК*** визначає, що належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, т а інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також можливість чи неможливість використання інших доказів.

(Навести приклад кримінальної справи про ДТП, по якій на 5 сторінках тексту допитаний свідок розповів історію свого життя, яка не мала відношення о ДТП).

Допустимість доказу – це його придатність для доказування з точки зору дотримання форми його збирання. ***Ч.1ст.86 КПК*** визначає, що доказ визнається допустимим, якщо він отриманий в порядку, встановленому КПК. ***Ч.1 ст..86 КПК передбачає, що недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення.***

Новий КПК України в ст..87 та ст..88 чітко визначає підстави визнання доказів недопустимими.

(Прочитувати ст..87 та ст..88 КПК)

Вимоги допустимості доказів можна сформулювати наступним чином:

1.Докази мають бути отримані належним суб'єктом (особою, яка здійснює провадження і відносно якої немає підстав для відводу);

2.Докази мають бути отримані лише із джерел, передбачених у ч.2 ст.84 КПК, а у вказаних в законі випадках - тільки із певного джерела (ч.2ст.242КПК про обов'язкове призначення експертизи);

3.Доказ має бути отриманий із дотриманням правил проведення процесуальної дії, в ході якої отримано доказ, тобто із дотриманням процесуальної форми.

Класифікація доказів.

В юридичній літературі висловлені різні точки зору щодо класифікації доказів. Найбільш поширеною є така класифікація доказів:

1.Залежно від відношення до обставини, що підлягає доказуванню:

- *на прямі і непрямі.*

2.Залежно від обставин,що обтяжують чи пом'якшують відповідальність:

- *на обвинувальні чи виправдовувальні.*

3.За джерелом відомостей:

- *на первинні і похідні.*

Прямі докази безпосередньо вказують на обставину, що підлягає доказуванню, або ж її відсутність.

Непрямі (побічні) докази мають важливе значення, але користуватися ним складніше. Треба, щоб вони були тісно пов'язані між собою, створювали систему доказів.

Обвинувальні докази вказують на те, що кримінальне правопорушення було вчинено саме даною особою, а також за наявності обставин, що обтяжують відповідальність.

Виправдувальні докази свідчать, що самої події кримінального правопорушення не було, або певна особа до неї не причетна.

Первинні докази – це показання свідка, очевидця, оригінал документа. Якщо свідок дає показання з чужих слів, або копія документа – це похідний доказ.

3. Поняття кримінального процесуального доказування та його значення. Збирання, перевірка і оцінка доказів.

Процесуальне доказування – це формування, перевірка, оцінка доказів, їх процесуальних джерел, обґрунтування висновків з метою встановлення об'єктивної істини і прийняття на її основі правильного, обґрунтованого і справедливого рішення. Елементами доказування є збирання, перевірка та оцінка доказів, їх джерел, формування певної тези та наведення аргументів для його обґрунтування. Отже, доказування в кримінальному процесі полягає у збиранні доказів, їх закріпленні, перевірці, відповідній оцінці та отримання обґрунтованих висновків по кримінальному провадженню. Це діяльність розумова, що протікає відповідно до законів логіки. Але разом з цим це є практична діяльність суворо регламентована процесуальним законом.

Новий КПК України у ст..92 чітко визначає, що обов'язок доказування обставин, перелічених у ст..91 КПК, покладається на слідчого та прокурора, та в установлених законом випадках - на потерпілого. А доказування даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, що характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає.*(Процитувати ст..92 КПК).*

Процесуальний порядок збирання доказів визначений у ст..93 КПК України.(Процитувати та прокоментувати положення ст..93 КПК)

Збирання доказів, полягає у їх виявленні повноваженою особою, а також поданні доказів сторонами процесу.

Закріплення доказів – відбувається лише способами і в тих формах, що встановлені КПК. Правильне додержання вимог закріплення доказів забезпечує їх зберігання та можливість їх перевірки та оцінки.

Перевірка доказів проводиться шляхом їх аналізу, співставлення з іншими доказами, проведенням додаткових слідчих і судових дій з метою визнання доказів допустимими або їх спростування. Крім того, перевірка зібраних доказів дає можливість з'ясувати їх достовірність.

Оцінка доказів – це розумова діяльність, що здійснюється в логічних формах зі встановлення достовірності чи не достовірності доказів, зібраних по кримінальному провадженню та визначення їх значення для вирішення прийняття певного процесуального рішення.. Оцінка доказів відбувається на всіх стадіях кримінального процесу, регламентується ст.94КПК , в якій зазначено, що – особи, що ведуть процес, оцінюють докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин кримінального провадження в їх сукупності.(*Процитувати ст. 94 КПК*)

Жоден доказ для суду, слідчого, прокурора немає наперед визначеної сили (ч. 2 ст. 94 КПК). Найважливішим принципом оцінки доказів у кримінальному процесі є всебічна, повна та об'єктивна їх оцінка. Цей принцип вимагає перевірки всіх можливих і передбачених версій, встановлення як обвинувальних, так і виправдувальних доказів, аналізу всіх наявних доказів.

Закон забороняє органам досудового розслідування і суду домагатися свідчень від обвинуваченого шляхом насильства, погроз та інших незаконних засобів.(ст. 87 КПК). Будь – яке відхилення від об'єктивності при оцінці доказів одних фактів і недооцінці інших, надання переваги одним доказам перед іншими, обвинувальний ухил у роботі органів розслідування і суду призводять на практиці до порушення закону, винесення необґрунтованих і незаконних вироків.

2. Предмет і межі доказування.

Предметом доказування називають коло обставин, що підлягають дослідженню і встановленню у кримінальному провадженні для його правильного вирішення.

Доказуванню підлягають (ст. 91 КПК):

- 1) Подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);
- 2) Винність обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, і мотив і мета його вчинення;
- 3) Вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- 4) Обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;
- 5) Обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Слідчий може під час розслідування кримінального провадження зробити висновки про те, що у провадженні достатньо доказів, які підтверджують, що саме ця особа, в цей час, у цьому місці здійснила конкретні протиправні дії, від яких наступили негативні наслідки і це передбачено нормою кримінального права. Тобто, в матеріалах кримінального провадження є процесуально закріплені відповіді на запитання: 1.ЩО? 2.Хто? 3.Де? 4.Коли? 5.Чому? 6.Як? Яким способом?Чим? Якими знаряддям? Ця семичленна формула доказування має витоки ще із норм римського права.

З предметом доказування тісно пов'язано поняття межі доказування.

Межі доказування – це необхідна, достатня сукупність доказів, зібраних по кримінальному провадженню, яка забезпечує правильне його вирішення. Поняття межі доказування виражає кордони, обсяг і глибину дослідження всіх істотних обставин вчиненого кримінального правопорушення. (Приклад - хуліганство на стадіоні та привласнення стипендій бухгалтером)

В юридичній літературі поширена думка, що предмет і межі доказування співвідносяться між собою як мета і засіб їх досягнення. Неправильне визначення меж доказування може призвести до його звуження або необґрунтованого

розширення. При звужуванні меж доказування деякі елементи предмета доказування будуть не достатньо досліджені, а значить висновки по кримінальному провадженню в цілому будуть недійсними. Необґрунтоване розширення меж доказування, зумовлює збирання фактичних даних, що не стосуються обставин вчиненого правопорушення.

Оскільки предмет доказування і вимога закону про всебічне, повне, об'єктивне дослідження всіх обставин справи однакові для стадії досудового розслідування і для стадії судового розгляду, то і межі доказування на цих стадіях повинні бути однакові. Але через пошуковий, дослідницький характер процесуальної діяльності на цих стадіях, а також неправильне або неточне визначення меж доказування ці межі них можуть і не збігатися. Суд не пов'язаний з висновками слідчого, але своє точне рішення, може винести в межах висунутого на досудовому розслідуванні повідомлення про підозру.

5. Загальна характеристика видів доказів.

Згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів (**ч.2 ст.84 КПК України**). Цей перелік є вичерпним.

Показання – це найбільш поширений вид джерела доказів (**ст..95 КПК**) (**Процитувати ст..95КПК**)

Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження.

Ст. 96 КПК регламентує процесуальний порядок з'ясування достовірності показань свідка, а ст. 97 КПК – показання з чужих слів.

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ч. 1 ст. 65 КПК).

Свідками можуть бути особи незацікавлені у вирішенні справі, а також і

зацікавлені у тому числі родичі, члени сім'ї, друзі обвинуваченого. Ці обставини, критичне ставлення до показань, повинні враховуватися при кінцевій оцінці показань зазначених свідків. Крім того, особи, що ведуть процес, зобов'язані перед допитом таких свідків роз'яснити вимоги ст. 66 КПК, тобто право відмовитись давати показання, про що зазначається у протоколі допиту чи судового засідання. Свідок попереджається про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань, та за відмову від дачі показань (ст. 67 КПК та ст.ст. 384, 385 КК України).

Показання потерпілого – потерпілий не зобов'язаний давати показання це його право. Але несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання (ст.384 КК України).Потерпілий зацікавлений у вирішенні справи, у зв'язку з тим, що у кожному разі йому завдана моральна, фізична або майнова шкода. Активним учасником процесу потерпілий стає з моменту набуття їм статусу потерпілого. Може бути допитаний про обставини, що підлягають ретельній перевірці, оцінці у сукупності з усіма обставинами, встановленими у справі (ст. 55-57 КПК).

Показання підозрюваного та обвинуваченого.(ст. 42 КПК). Підозрюваний має право давати показання щодо його затримання або обставин, викладених у повідомленні про підозру, а також щодо всіх інших відомих йому обставин по кримінальному провадженні. Обвинувачений має право відмовитись від дачі показань. Як обвинувачений допитується тільки та особа відносно якої винесено складено обвинувальний акт, що надійшов до суду.

Як різновид показань обвинуваченого(підозрюваного) розрізняють *повне або часткове* визнання чи заперечення своєї вини у кримінальному провадженні, самообмову, обмову та алібі.

Самообмова – це показання обвинуваченого(підозрюваного), в яких він зізнається у вчиненні кримінального правопорушення , якого не скоїв, у менш тяжкому або більш тяжкому , перебільшує свою роль порівняно з тим, що є насправді. Мотивами самообмови можуть бути бажання виручити інших осіб,

бути покараним за менш тяжкий злочин порівняно з вчиненим, сховатися на деякий час від слідства і суду в місцях позбавлення волі, погроза і підкуп з боку дійсних злочинців, співучасників, бажання неповнолітніх обвинувачених заслужити схвалення більш досвідчених злочинців, свого оточення.

Обмова – це показання обвинуваченого(підозрюваного), в яких він викриває (правдиво або неправдиво) інших осіб у вчиненні інкримінованого йому або іншого кримінального правопорушення. Мотивами можуть бути бажання уникнути від відповідальності, применшити свою вину, можливо, заслужити прихильність працівників міліції, слідчого.

Алібі – це твердження обвинуваченого(підозрюваного)про те, що він не міг бути виконавцем кримінального правопорушення, бо знаходився в іншому місці. Якщо заяву обвинуваченого(підозрюваного) про алібі не спростовано, кримінальне провадження підлягає закриттю, а суд першої інстанції повинен постановити виправдувальний вирок.

Показання обвинуваченого(підозрюваного), який дає свідчення відносно іншої особи, підлягає ретельній перевірці. Особливо критично слід ставитися до показань одного обвинуваченого проти іншого співучасника, що спрямовані на усунення чи пом'якшення власної вини.

Речові докази.

Відповідно ст..98 КПК речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були:

- знаряддям вчинення кримінального правопорушення;
- предмети, що зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження;
- предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій;
- гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом;
- документи, якщо вони містять ознаки речових доказів.

Висновок експерта як доказ у кримінальній справі – це сукупність фактичних даних та відомостей, зібраних у кримінальній справі встановлених в

результаті дослідження матеріальних об'єктів, проведених обізнаною особою з використанням спеціальних знань.

Для висновку експерта, як виду доказів істотним є те, що він є:

- 1) результатом дослідження;
- 2) виходить від особи, яка володіє спеціальними знаннями;
- 3) складається з додержанням встановленого процесуального порядку;
- 4) спирається на зібрані у справі докази.

Експерт дає висновки від свого імені, несе за нього особисту та кримінальну відповідальність. За необхідності слідчий може призначити комісійну експертизу (доручити кільком експертам), комплексну (залучити до експертизи спеціалістів різного фаху), додаткову, повторну. Висновок експерта для особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, суду не є обов'язковим, але непогодження з ним має бути вмотивованим у відповідній постанові, ухвалі, вирoku (ч.3,4 ст.75 КПК).

Речові докази (ст.78 КПК)

Предмети, що можуть бути визнані речовими доказами, виявляються при огляді місця події, обшуку та проведенні інших слідчих дій. Обов'язково уважно оглянуті, сфотографовані, якщо це можливо, докладно описані протоколі огляду, і постановою приєднані до справи (ст.79 КПК).

Речові

докази зберігаються у запакованому, опечатаному вигляді при справі. Якщо це громіздкі або такі що неможливо тримати при справі – зберігаються у спеціальних приміщеннях або передаються на зберігання підприємством, установам. В окремих випадках, під розписку передаються на зберігання потерпілому.

Питання про речові докази вирішуються вирокom суду або постановою слідчого, прокурора про закриття справи.

Процесуальний порядок зберігання речових доказів та вирішення питання про них регламентований *ст.100 КПК. (Процитувати ст.100 КПК).*

Документи (ст. 99 КПК).

Документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. Ст.99 КПК надає перелік доказів, які мають ознаки документів (*Процитувати ст.99 КПК*).

Документи є джерелом доказів, якщо в них покладені або засвідчені обставини, що мають значення для кримінального провадження. У тих випадках, якщо документи зберегли на собі сліди злочину або були об'єктом злочинних дій, наприклад, знаряддям вчинення злочину, вони є речовими доказами. Отже, у документі, як самостійному джерелі доказів, має значення саме його зміст.

Документ, це завжди матеріальний об'єкт, має засвідчувальний або описовий характер, є джерелом доказів інформації лише у разі, якщо у ньому зафіксовані відомості про події (факти), що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження. Документ має бути одержаний у встановленому кримінальному процесуальному порядку і доданий до кримінального провадження.

Висновок експерта (ст.ст.101-102 КПК).

Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, що залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. (*Процитувати ст..101 КПК*).

Для висновку експерта як виду доказів істотним є те, що він:

- є результатом дослідження;
- виходить від особи, яка володіє певними спеціальними знаннями, без використання яких неможливе дослідження;
- складається з дотриманням встановленого процесуального порядку;
 - спирається на зібрані у кримінальному провадженні докази.

Вимоги до змісту експерта визначені у ст..102 КПК України

(Процитувати ст..102 КПК).

ВИСНОВКИ

На всіх стадіях розвитку юриспруденції доказам та доказуванню приділялася значна роль. Дана проблема досліджувалася минулими і сучасними вітчизняними та зарубіжними процесуалістами. Однак сучасний Кримінальний процесуальний кодекс України має чималу кількість прогалин. Зокрема у ньому не міститься визначення джерел доказів, що призвело до того, що в кримінально-процесуальній літературі немає взагалі згоди з приводу того, що вважати доказом, а що його джерелом і чи є взагалі різниця між цими двома поняттями. Крім того практика показує, що органи, які здійснюють кримінальне провадження не завжди дотримуються вимог законності при виконанні своїх обов'язків.

В лекції піднімалось важливе питання щодо процесу доказування на різних етапах кримінального провадження. Звернуто увагу на сукупність елементів, що складають зміст процесу доказування, визначення значення кримінально-процесуального доказування, характеристику особливостей процесу доказування на різних етапах кримінального провадження, сукупність фактів та обставин об'єктивної дійсності, з'ясування яких є метою і завданням кримінального судочинства, а також характеристику джерел доказів, закріплених в Кримінальному процесуальному кодексі України.